

Виховання, школа і педагогічна думка Київської Русі

Підготували: Литвин М.М.

Вацик Х.

Викладач: Колодій І.С.

Виховання дітей у східних слов'ян

- Східні слов'яни відокремились від слов'янської мовної сім'ї у V–VI ст. В VI–IX ст. вони створили оригінальну систему виховання, яка спиралася на древню первісну традицію. Виховання здійснювалось, передусім, у процесі включення дітей у конкретні види трудової діяльності дорослих. *Метою виховання у східних слов'ян були передача підростаючому поколінню трудових умінь, встановлених способів поведінки, релігійних уявлень, традицій, звичаїв, обрядів, а також підготовка мужнього воїна – захисника своєї землі.*

- У східних слов'ян існував обряд ініціації, що був властивий ще їх предкам – праслав'янам. Проте ініціації тут мали набагато гуманніший характер, ніж у інших народів. З появою сім'ї роль цієї форми виховання поступово втрачається, вона стає привілеєм представників еліти.

- У період матріархату і екзогамії діти до 5-6-річного віку виховувалися матір'ю. Пізніше хлопчиків передавали у спільні чоловічі житла, а дівчаток – у жіночі, де їхніми наставниками ставали брати і сестри по матері.
- У V-VI ст. поширюється велика патріархальна сім'я, що складається з кількох поколінь родичів. Виховання дітей здійснюється за принципом родового колективізму.
- З утвердженням патріархату і моногамії чоловічі і жіночі житла трансформуються у будинки молоді, куди батьки за традицією відправляли дітей на виховання. Там старші члени роду допомагали дітям оволодіти прийомами праці, правилами полювання, виготовленням знарядь праці, навичками військових дій, а також передавали їм заповіти предків, моральні норми та ознайомлювали з родовими звичаями і обрядами.

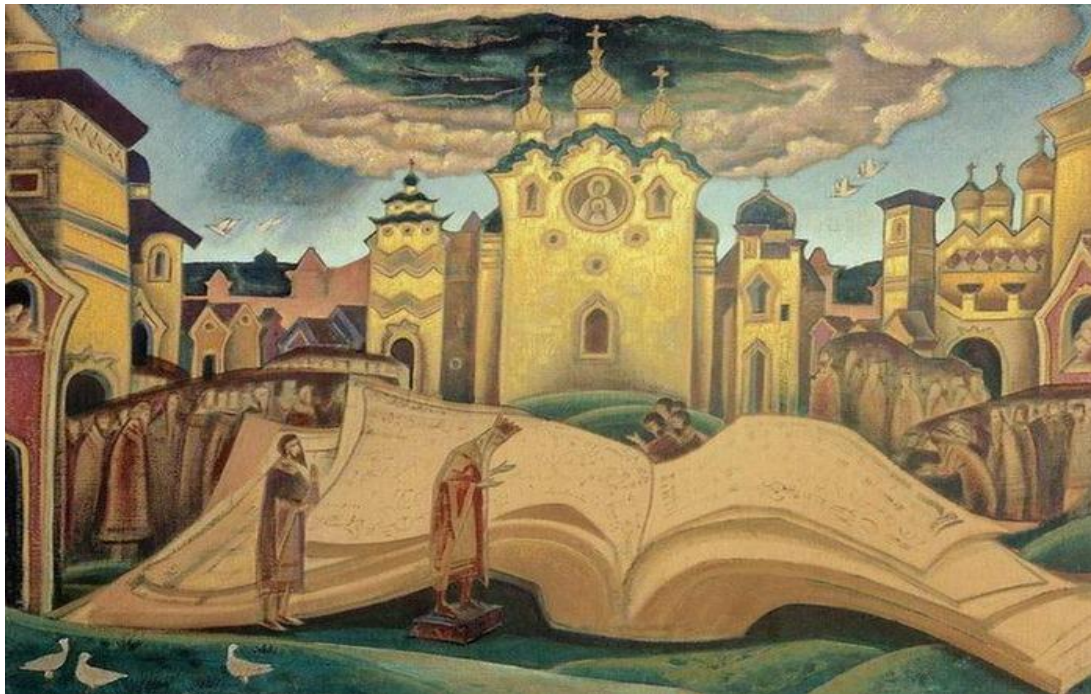
- У VIII-IX ст. завершився перехід до сім'ї, яка складалася з чоловіка, дружини і їхніх дітей. Поступово основним осередком соціалізації дітей виступає сім'я і виховання стає переважно сімейним. Будинки молоді як такі зникають.

- Виховання дітей у східних слов'ян чітко регламентувалося соціальними механізмами передачі досвіду, у якості яких виступали народні традиції, звичаї, обряди, ритуали та виробничі, моральні й правові форми діяльності, куди діти включалися з раннього віку. Вони передавали дітям зразки конкретної поведінки, вказували, що варто робити, а що не варто, формували у них соціально значимі якості (дисциплінованість, чесність тощо).
- Виховання охоплювало різні засоби впливу на дітей, де знаходила свій вияв народна педагогіка східних слов'ян: колискові пісні, загадки, прислів'я, приказки, ігри, хороводи. У них знаходили місце різні настанови, поради, правила поведінки.

- ❑ Основою моральних стосунків була общинна власність на засоби виробництва. Крім морального велика увага приділялась фізичному вихованню та засвоєнню гігієнічних правил.
- ❑ Ідеологічною основою виховання була язичницька релігія. Діти разом з дорослими брали участь у народних святах, залучалися до культової діяльності, вивчали культові пісні і танці.

- У VIII-IX ст. зароджуються феодальні відносини, які проявляються у суспільному розподілі праці, у майновому і соціальному розшаруванні суспільства. Виникає приватна власність. Формою переходу від общинної власності до приватної стає виділення з великих патріархальних менших сімей внаслідок розвитку землеробства, боротьби за земельні ділянки тощо. Невеликі сім'ї – перші осередки феодального суспільства. З'являється територіально-сусідська община.
- Це вносило зміни і в соціальну сутність виховання, яке також розшаровувалось відповідно до виникнення різних соціальних станів людей. Змінювались цілі і форми виховання стосовно цих станів.

Найвищим досягненням східних слов'ян у ранньофеодальний період було *створення буквенно-звукової графіки письма*, яка стала однією з основ виникнення шкільного навчання. Але формуванню азбуки передували тривалі пошуки. Давня східнослов'янська язичницька культура була безписемною, знання, як правило, передавались усним шляхом. Є свідчення, що предки східних слов'ян використовували особливі письмена "*риски і різі*". Назва витікає від способу нанесення знаків цього письма. Їх вирізували на дереві, бересті, стінах і ін. Це письмо було примітивне і являло собою різновид піктографії.

- Історичні джерела свідчать, що у IX-X ст. східні слов'яни вже використовували *буквенно-звукову систему письма*, і не тільки в релігійних цілях, а й для потреб торгівлі й ремесла. Такою системою письма була глаголиця. *Глаголиця* – це азбука, де звуки слов'янської мови передавалися грецькими буквами. Причому, вона була без "устрою", тобто не всі типові звуки слов'янської мови мали відповідні письмові знаки. 855 року Кирило модернізував глаголицю, пристосувавши її до звукової системи східнослов'янської мови. Нову азбуку названо *кирилицею*. Близькість її до старої азбуки полегшувало оволодіння нею.

Розвиток освіти й шкільництва в Київській Русі

- Існування писемності на Русі в язичницький період, очевидно, підтримувалось як індивідуальним, так і груповим навчанням грамоти. Групове навчання було зародковою формою шкіл, які з'являються з винайденням буквенно-звукової системи письма. До прийняття християнства перші школи були двох типів:— *язичницькі школи*, які задовольняють потреби язичницької верхівки;
- — *християнські школи*. Відомо, що християнство проникає на Русь задовго до його офіційного запровадження.

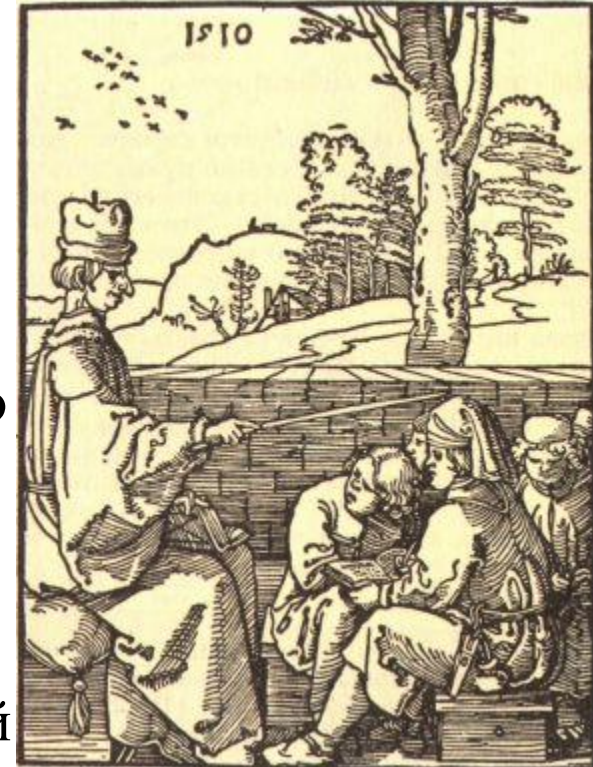

- ▣ Школи "книжного вчення" – школи підвищеного типу. Як правило, тут викладалося "сім вільних мистецтв". Особливістю таких шкіл було те, що навчання здійснювалось за привнесеною християнством книжною системою, де головною була робота з книгою, з текстом. А це розширювало рамки пізнання і можливості освіти.
- ▣ Ці школи готували своїх вихованців до діяльності у різних сферах державного, культурного та церковного життя. Прикладом шкіл "книжного вчення" були школа Володимира (988 р.), двірцева школа Ярослава Мудрого (1037 р.) і ін. Остання існувала при Софійському соборі і мала між народне значення. Це була школа підвищеного типу, тут велось переписування книг, а також готувалися писарі і перекладачі для цієї справи. В ній було започатковано першу на Русі бібліотеку, яка стала дуже відомою.

Монастирські школи запроваджувались з XI ст. при монастирях згідно Студитського статуту, який вимагав, щоб монахи жили в гуртожитках і навчалися грамоти. Спочатку існували тільки закриті монастирські школи, їх відвідували новоприйняті монахи. Такі школи функціонували лише в період навчання останніх. Навчання носило індивідуальний характер.

У деяких монастирях існували школи підвищеного типу. Такою була школа в Києво-Печерському монастирі (1068 р.). Вона давала богословську освіту, яка досягала рівня візантійської духовної патріаршої академії. З її стін виходили не лише вищі духовні ієрархи (ігумени, єпископи і т. д), а й видатні діячі давньоруської культури, представники богословсько-філософської думки. Школа відома своєю бібліотекою. Києво-Печерський монастир став центром руського літописання, був постачальником книжкової продукції у всій Київській Русі.

Головне завдання монастирських шкіл полягало в суворому аскетичному вихованні, зміст якого зводився до формування в ченців покори, терпіння, відмови від радощів земного життя.

З XII ст. за ініціативою князя Ярослава Осмомисла (1153-1187 рр.) в Галицько-Волинському князівстві запроваджуються перші відкриті монастирські школи для населення.

- ▣ Школи грамоти існували переважно в містах (в село грамота не проникала). Тут вчилися діти бояр, посадників, купців, лихварів, заможних ремісників. Утримувались такі школи на кошти батьків, тому для бідного населення були недоступні.
- ▣ Вивчали читання, письмо, лічбу і хоровий спів. Під час занять учитель працював з кожним учнем окремо або з невеликою групою учнів (8-10 чол.).

Жіночі школи. Прикладом таких шкіл є жіноча школа, відкрита Ганною Всеволодівною (сестрою Володимира Мономаха) при Андріївській церкві у Києві (1086 р.). Пізніше такі школи були відкриті в Суздалі, Полоцьку та інших містах. Ряд джерел засвідчують високу освіченість жінок, особливо у князівських верхах. Це піднімало престиж Київської Русі в очах Європи.

Більшість дітей, передусім, простих людей виховувались у сім'ї. Їх вчили сільськогосподарської праці та іншій домашній роботі. Дітей могли віддавати якомусь майстрові для вивчення ремесла. Там вони інколи могли вивчати грамоту та хоровий спів.

Педагогічна думка Київської Русі

- Педагогічна думка Київської Русі фіксувалася і дійшла до нас у найрізноманітніших джерелах: у пам'ятках писемності та літератури різних жанрів, у творах образотворчого мистецтва, в засобах народної педагогіки (в усній народній творчості), в церковній та побутовій практиці тощо. Вона включала офіційні педагогічні концепції та народні педагогічні погляди. Перші виступали важливою складовою державної ідеології, а другі виражали верховну мудрість народу в цілому. Обидві ці сторони були тісно пов'язані, взаємодіяли і доповнювали одна одну. Вперше педагогічна думка Київської Русі прослідковується у творах древньоруської літератури. Найдавніші пам'ятки, де піднімаються питання виховання і освіти, датуються XI ст.

- Серед них є твори перекладні і оригінальні (вітчизняного походження). До перекладних належать *"Пчела"*, *"Златоуст"*, *"Златоструй"*, *"Ізборнік" Святослава 1073 р.*, *"Ізборнік" Святослава 1076 р.* і ін. Оригінальні твори: *"Слово про закон і благодать"* Іларіона, *"Слово деякого калугера про читання книг"* Іоанна, *"Повість временних літ"* Нестора, *"Повчання дітям"* Володимира Мономаха і ін.

- Вищим досягненням педагогічної думки Київської Русі є *"Повчання дітям" Володимира Мономаха* (1096 або 1117 р.). Твір написаний за аналогією до *"Повчання дітям" Ксенофонта*. Воно є перший у середньовічній Європі педагогічний твір, написаний світською особою.
- Тут вперше у Європі було обґрунтовано необхідність переходу від релігійно-аскетичного виховання до виховання, яке пов'язане з практичними потребами людини. Мономах також вперше у вітчизняній літературі вказав на зв'язок освіти з потребами життя і діяльністю особистості. До нього в давньоруській книжності проблеми виховання та навчання розглядалися в аспекті *"пізнання волі божої"*. Мономах вважав, що основою всіх успіхів людини є її праця. Виховання необхідно здійснювати не шляхом повчань, а в процесі діяння добрих справ.

✓

Великий князь Владимир II
Всеволодович Мономах.

- У своєму "Повчанні..." Мономах дає важливий матеріал для суджень про виховний ідеал Київської Русі. Викладаючи думки про гуманні відносини між людьми, він вперше закладає гуманні начала, які згодом стали основою педагогіки українського народу.
- У творі піднімаються важливі проблеми морального, трудового, патріотичного, релігійного виховання. Мономах вказує на важливу роль освіти у вихованні. Наводив приклад свого батька, який умів розмовляти п'ятьма іноземними мовами, за що його поважали й за кордоном.
- Значне місце у вихованні дітей відводив ролі прикладу старших. Тактовно ілюструє свої настанови прикладами із власного життя.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

